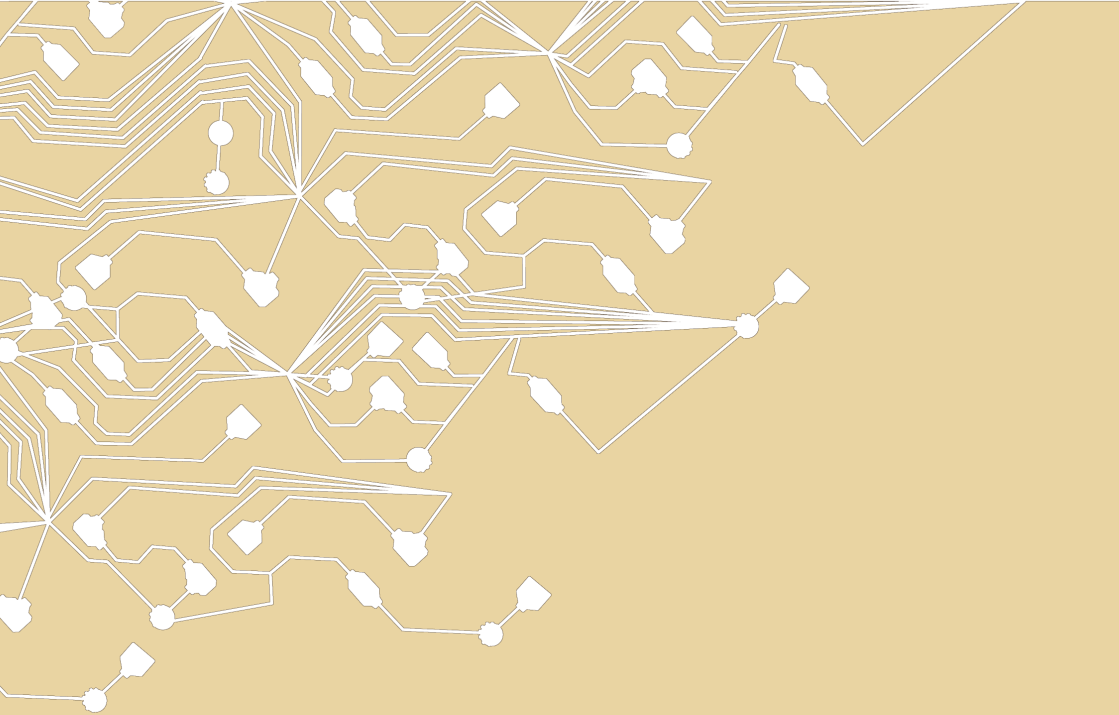

Pigga-Maiju Pakkala

TULKKIEN AMMATTITAIIDON KEHITTÄMINEN VIITTOMAKIELIALAN OSUUSKUNTA VIASSA

Sarja F. Katsauksia ja aineistoja 3, 2011

HUMANISTINEN AMMATTIKORKEAKOULU

© tekijät ja Humanistinen ammattikorkeakoulu

Pigga-Maiju Pakkala

Tulkkien ammattitaidon kehittäminen Viittomakielialan Osuuskunta Viassa
verkkoartikkeli:

www.humak.fi/julkaisut/sarja-f-katsauksia/tulkkkaus2/

ISBN 978-952-456-120-4 ISSN 1799-5655 L 1799-5655

Humanistinen ammattikorkeakoulu – HUMAK,

Annankatu 12, 00120 Helsinki

www.humak.fi

humak@humak.fi

Pigga-Maiju Pakkala

Tulkkien ammattitaidon kehittäminen Viittomakielialan Osuuskunta Viassa

Artikkelissa kuvataan Viittomakielialan Osuuskunta Vian (Via) vuonna 2007 aloittamaa tulkkien taitotasojen arviointiin tähtäävää kehitystyötä. Artikkelissa kuvataan työn neljää vaihetta. Alkuvaiheessa koottiin työväline tulkkauksen teknistaidollisista ulottuvuuksista teoriaan perustuen ja toisessa vaiheessa luotiin taitotasot keräämällä näytteitä tulkeilta. Kolmannessa vaiheessa Vian työntekijöiden taitotasoa arvioitiin luodun viisiportaisen taitotasosteikon avulla. Parhailtaan yritys on kehitystyön neljännessä vaiheessa, jossa taitotasojen arviointia kehitetään ja työntekijöille järjestetään lisäkoulutusta aihealueista, jotka osoittautuivat tärkeiksi kehittämistyön aikana.

Asiasanat: Tulkkaus, viittomakieli, laatu, kehittäminen

Via on viittomakielen tulkkien vuonna 1999 perustama valtakunnallinen yritys. Yritys tarjoaa suomalaisen viittomakielen ja viitotun puheen tulkkausta ja opetusta sekä kirjoitustulkkausta. Yrityksessä on noin sata työntekijää. (Via 2011.) Vian arvoissa painotetaan työntekijän asiantuntevuutta ja yrityksen laatukäsikirjassa korostetaan henkilöstön koulutusta sekä työn laadun nostamista korkealle tasolle. Yritys kuvaa itseään oppivaksi organisaatioksi, ja pyrkii luomaan työntekijöilleen edellytyksiä jatkuvalle kehitymiselle. (Vian laatukäsikirja, 2010.) Nämä arvot ja tavoitteet konkretisoituivat hyvin taitotasojen kehittämisprojektissa, jota kuvataan tässä artikkelissa.

Viassa aloitettiin neljä vuotta sitten viittomakielen tulkkauksen taitotasojen kehittämiseen liittyvä projekti. Tuolloin Suomessa ei ollut luokituk-

siin yleistä viitekehystä; vain alan oppilaitoksilla oli käytössään omia, lähinnä opiskelija-arviointiin tarkoitettua materiaalia. Vian projektin lähtökohta oli kokemukseen perustuva sisäinen intuitio taitotasojen olemassaolosta sekä siitä, että tällaiset taitotasot on mahdollista määrittellä. Tavoitteeksi asetettiin tulkkauksen teknistaidollisten tekijöiden luokittelu. Muut laadun ulottuvuudet rajattiin pois jättäen ne mahdollisesti tulevaisuudessa tehtäväksi.

Vertailun vuoksi etsittiin vastaavanlaisia tulkkauksen taitotasomalleja myös muista maista. Arvokasta tietoa Euroopan maiden tilanteesta saatiin Sveitsissä vuonna 2007 pidetyssä Euroopan viittomakielen tulkkiyhdistyksen konferenssissa, jonka aiheena oli laatu, ”Setting Quality Standards” (efsli 2007). Kävi ilmi, että joissain Euroopan maissa hyödynnetään Eurooppalaisen viitekehysten kielitaidon tasoasteikkoa (ks. esim. Opetushallitus 2011) tulkkauksen arvioinnissa. Viittomakielen tulkkauksen omia taitotasoluokituksia löytyi ainakin Yhdysvalloista. Varsinaista apua taitotasojen luomiseen ei ulkomailta löydetty; ainoastaan Yhdysvaltojen tulkkiakatemian luokitusta käytettiin vertailuun taitotasojen sanallisten kriteerien luonnissa (RID 2007).

Taustatiedon kerääminen ja arviointityövälineen luominen

Työskentely aloitettiin puolivuotisella Laatu-projektilla, jonka työryhmään kuului kolme työntekijää ja kaksi tulkkiopiskelijaa Humanistisesta ammattikorkeakoulusta. Päävastuu taitotasojen luomisesta oli Vian omilla edustajilla. Opiskelijoiden tehtävänä oli toimia tiedonkerääjinä ja dokumentoijina. Työntekijät valikoitiin työtehtävän, -kokemuksen ja kiinnostuksen mukaan, jolloin pitkä kokemus alalta nousi tärkeäksi kriteeriksi valinnalle.

Heti ensimmäisen tapaamisen jälkeen opiskelijat alkoivat työstää viittomakielen tulkkaukseen liittyvien elementtien listaa, josta työryhmä muokkasi arviointisapluunan. Opiskelijat käyttivät listan työstämiseen opinnoissaan saamaansa tietoutta ja lähdemateriaalia, kuten HUMAKissa tuolloin käytössä olleita arvioinnin ja itsearvioinnin matriiseja. Sap-

luunaan kerättiin osatekijöitä aina fonologiasta tulkkauksen toimivuuteen asti. Perusideana oli, että sapluunassa olevia elementtejä etsittäisiin myöhemmin tulkkausnäytteistä ja samalla kirjattaisiin ylös tehdyt havainnot. Sapluunan avulla jokaisesta näytteestä tulisi arvioitua samat asiat ja näin pyrittäisiin arvioinnin yhdenmukaisuuteen. Käytännön testeissä sapluuna todettiin toimivaksi, ja havaintojen kirjaamisen helpottamiseksi se muokattiin Excel-taulukoksi. Sapluunaan tuli kolme välilehteä: suomi – suomalainen viittomakieli, viittomakieli – suomi sekä muuta, johon kirjattiin yleisiä huomioita tulkkauksesta, ergonomiasta ja tulkkiudesta. Jokaisen elementin kohdalle merkittiin kolmiasteinen luokittelu: oliko tulkilla hallinta kyseisestä elementistä vai ei tai esiintyikö se vaillinaisena.

Näytteistä huomiot kirjalliseksi taitotasoksi

Kun työväline oli laadittu opiskelijoiden kokoamien tietojen pohjalta, varsinaisten taitotasojen luomisen pohjamateriaaliksi kerättiin henkilöstöltä videomateriaalia. Vian tulkeilta pyydettiin tulkkausnäytteet suomen kielestä (SK) suomalaiselle viittomakielelle (SVK) ja toisinpäin sekä näyte viittomakielisestä vapaasta kerronnasta. Kaiken kaikkiaan 57 tulkkiä antoi tulkkausnäytteensä projektin käyttöön ja analysoitavaa materiaalia luokittelun pohjaksi saatiin noin 30 tuntia.

Keväällä 2007 saadut tulkkausnäytteet (SK – SVK) jaettiin kolmen Vian projektityöntekijän kesken, ja jokainen tahollaan katsoi oman osuuden näytteistä. Aikaa yhden materiaalin läpikäymiseen käytettiin noin 45 min. Projektissa työskentelevät kokoontuivat itsenäisen työskentelyn jälkeen yhteisiin työskentelypäiviin. Vertailemalla näytteissä toistuvia elementtejä tehtiin alustavaa luokitusta. Videoilta kirjattiin ylös muun muassa tulkkin fonologisia taitoja (esim. käsimuodot, paikka, liikkeet, ranteen asento, katse, ilmeet), morfologia ja leksikkoon liittyviä huomioita (esim. viittomavarasto ja -valinnat, polysynteettiset ilmaiset, verbit ja johdokset sekä idiomit) sekä syntaksiin liittyviä seikkoja (esim. erottuvatko lauseiden funktiot, näkykö topiikki, kuinka tulkki käyttää kielellisesti tilaa ja fraaseeraa sekä käyttää kokijalauseita). Analysoinnissa tarkkailtiin myös tulkkauksen taitoja, kuten itsensä korjaamisen taitoa, vastaavuutta, ymmärret-

tävyyttä, luonnollisuutta, tulkkausstrategioita, energian säästöä ja viivettä. Näytteiden huomioita verrattiin toisiinsa sekä katsottiin esimerkinnäytteitä. Näin löydettiin samankaltaisia näytteitä, joissa tulkki- ja tulkkausaito oli lähellä toisiaan ja tietty taitotaso sai yhteisiä taidollisia elementtejä.

Projektityöryhmä ei halunnut ennalta määritellä tulevien taitotasojen lukumäärää, vaan antoi asteikon hahmottua projektin edetessä. Tulkkausnäytteiden havainnoinnin ja analysoinnin pohjalta työryhmä päätyi viisiportaiseen luokitukseen, vaikka kuusi tasoa oli myös keskusteluissa mukana. Kolmas luokka oli selkeästi laajin ja tämän olisi voinut jakaa kahteen eri luokkaan, mutta viiden luokan jaksotus tuntui kuitenkin luontevamalta hallita. Lopullisena tuloksena syntyi numeerinen luokitusjärjestelmä (1-5), sekä lisäksi jokaista tasoa kuvaavat sanalliset kriteerit.

Taitotasoihin haluttiin kuvata millaisissa tilanteissa eri taitotasossa olevat tulkit pystyvät toimimaan ja näin antamaan apua esimerkiksi tulkin työhön sijoittamisessa. Seuraavassa esittelen muutamia poimintoja kriteerien kuvauksista. Taitotaso yhden (1) pohdittiin vastaavan yleensä tulkkiopiskelijan taitoja lähellä valmistumista. Fonologiset taidot määriteltiin taitotasojen lähtökohdaksi, tietäen näytteiden perusteella, että fonologisissa taidoissa on puutteita ja manereita kokeneillakin tulkeilla. Fonologisiin taitoihin haluttiin jatkossa kiinnitettävän huomiota. Taitotaso kaksi (2) ajateltiin vähimmäistasoksi työssä käyvälle tulkille. Näytteistä huomioitiin, että tulkkausnäytteenä näkyi vielä tulkin epävarmuus, mikä vaikutti muun muassa tulkin kieliopillisten ilmeiden käyttöön. Tällä taitotasolla olevan tulkin tulkkaus onnistuu parhaiten rauhallisissa tilanteissa, jossa tulkki pystyy vaikuttamaan tilanteen rytmiin ja esittämään lisäksymyksiä. Kolmas (3) taitotaso oli näytteissä vallitseva. Tällä tasolla tulkki pystyy tulkaamaan jo esim. ryhmätilanteissa, vaikka energian säästö ei vielä toimi optimaalisesti. Neljännessä (4) taitotasossa tulkkaus määriteltiin sujuvaksi ja vaivattomaksi työskentelyksi, jossa paritulkkaus toimii. Tulkki osaa myös korjata itseään hyvin ja läpinäkyvästi. Viidennen (5) taitotason tulkin tulkkaus on kompaktilta, tulkkausnäytteenä osataan käyttää erilaisia rekistereitä vaihtuvissa ja haastavissa tilanteissa. (Vian Laatu-projekti, 8.4.2009.)

Seuraavaksi projektissa keskityttiin suomen kielelle tulkkaukseen. Tulkkien tulkkausnäytteistä nousi esiin muun muassa suomen kielen ääntäminen, lauseen lopun intonaatio, sanavalinnat, rekisterin valinta, viittomakielen interferenssi ja puheen rytmitys. Tulkkauksesta löydettiin samanlaisia elementtejä kuin viittomakielelle tulkkauksesta, kuten luonnollisuutta, sujuvuutta, itsensä korjaamisen taitoa, lähtökielestä irrottautumista ja tulkkausstrategioita. Ensimmäisellä (1) taitotasolla olevan tulkin huomattiin ymmärtävän suomalaisen viittomakielen yleiskieltä ja onnistuvan parhaiten itselle melko tutun viittomistavan tulkkauksessa, jossa voi säädellä tulkkaustilanteen rytmiiä. Toisessa (2) taitotasossa tulkkauksessa on jo sujuvuutta, tulkkausviive on vielä hyvin lyhyt ja tulkkeessa on interferenssiä viittomakielestä, sekä epävarmuutta oikean rekisterin valinnassa. Tulkkiparin tuella tulkki pystyy tulkkaamaan kuitenkin jo hieman haastavammissa tilanteissa. Näytteistä huomioitiin kolmannella (3) taitotasolla olevan tulkin pystyvän jo hallitsemaan monisuuntaisen tulkkaustilanteen, jossa edetään tilanteen, ei tulkin ehdoilla. Tulkkeessa kuuluu vielä jonkin verran interferenssiä ja tulkkausstrategioita viedään käytäntöön. Neljännellä (4) taitotasolla tulkkaus määriteltiin tasalaatuiseksi ja sujuvaksi, paritulkkaus luotettavaksi. Tulkki hallitsee kieltä laaja-alaisesti ja pystyy palvelemaan laajaa asiakaskuntaa. Tulkin metataidot toimivat yhä enemmän ja tulkki onnistuu paremmin monitoroimaan tulkkauksen tavoitteen toteutumista. Korkeimman (5) taitotason tulkkeessa kuuluu lähes täydellinen taito vapautua lähtökielestä, työskentely on kurinalaista, taitavaa itsensä korjaamista ja tulkki pystyy tietoisesti rakentamaan tulketta kulttuurisesti oikein. Tulkattavan alan erikoisterminologia on hallussa. (Vian Laatu-projekti, 2009.)

Projektin tuloksena luotu taitotasoluokitus ja arvioinneissa käytettävä sapluuna esiteltiin työntekijöille Vian työntekijäpäivillä. Vastaanotto henkilöstön keskuudessa oli positiivista ja kiinnostunutta. Kysymyksiä tehtiin ennen kaikkea taitotasoluokituksen käyttöönotosta ja tulkkien taidon arvioinnin aikataulusta. Esittelyn jälkeen tulkkitiimeiltä kerättiin kommentteja taitotasoihin ja näin vahvistettiin henkilöstön ymmärrystä luokitukseen.

Taitotasoluokituksesta käytiin kertomassa HUMAKin opiskelijoille, sekä tulkikeskusten tulkeille heidän valtakunnallisilla päivillään. Laatuportaikon luominen herätti paljon kiinnostusta ja kysymyksiä muun muassa siitä, vaikuttaako tasoluokitus palkkaukseen, miten testaus käytännössä tapahtuu ja kuinka usein taitotasoaan on mahdollista päivittää. Taitotasosteikko sanallisine kriteereineen lähetettiin myös asiakasjärjestöille ja Suomen viittomakielen tulkit ry:lle kommentoitavaksi. Asiasta syntyi keskustelua järjestöjen edustajien kanssa ja pohdittiin muun muassa sitä, olisiko hyvä luoda viittomakielen tulkkauksen alalle kattava tulkkauksen teknistaidollista taitoa mittaava taitotasoluokitus. Vaikka ensisijaisesti tulkkauksen taitotasoluokitus on tarkoitettu Vian sisäiseen käyttöön, haluttiin asia tuoda julkiseksi ja saada näin myös arvokkaita näkemyksiä työn kehittämiseen jatkossa. Tässä suhteessa Laatu-projekti toteutti osuuskunnan periaatetta toimia aktiivisesti yhteistyössä muiden alan toimijoiden kanssa.

Tulkkausten arviointi alkaa

Laatu-projekti sai jatkoa heti seuraavana vuonna uudesta projektista, jonka tehtävänä oli toteuttaa tulkkausten arviointi henkilöstölle ensimmäistä kertaa. Ohjaustyöryhmä nimesi uuden projektin LATU-projektiksi, jossa yhdistyvät ajatukset laadusta, arvioinnista, taidosta ja urasta. Projektissa tulkkauksen arvioinnin saivat kaikki kuukausipalkkaiset Vian viittomakielen tulkkausta tekevät työntekijät lukuun ottamatta sillä hetkellä toimi-, vuorottelu- tai perhevapaalla olevia, sekä syksyllä uutena työntekijänä aloittaneita työntekijöitä.

LATU-projektin ohjausryhmässä olivat Vian toimitusjohtaja, yksi alueesimies ja yksi työntekijä, joka toimi myös arvioijana, sekä yrityksen luottamusmiehet. Tärkeää oli hyödyntää Laatu-projektista saatu kokemus jonka vuoksi samat työntekijät jatkoivat uudessa projektissa. Ryhmän tehtävänä oli luoda projektille puitteet (aikataulu, budjetti, suunnittelu ja ohjeistus) sekä seurata projektin toteutumista läpi vuoden. Luottamusmiehet olivat mukana työntekijöiden edustajana valvoen projektin tasavertais-ta toteutumista.

Varsinaisen arviointityön toteutti kolmihenkinen arviointiryhmä. Oman arvioijan lisäksi käytettiin ulkopuolista apua. Saimme yhteistyökumppaniksemme HUMAKin lehtorin, jolla on pitkä kokemus tulkkiopiskelijoiden tulkkauksen arvioinnista. Heidän lisäksi arvioinneissa oli mukana arvioitavan tulkkin alue-esimies, jonka erityisenä vahvuutena nähtiin olevan työntekijöiden hyvän tuntemuksen.

Arviointiprosessin eteneminen

Arviointi- ja ohjausryhmä kokoontui perehdytykseen alkuvuodesta 2008. Perehdytyksessä esiteltiin taitotasoluokitus ja arviointisapluuna, tehtiin esimerkkiarviointi, esiteltiin arviointipöytäkirjamalli sekä annettiin työskentelyohjeet ja sovittiin aikataulu.

Arvioitavat työntekijät jaettiin 8 – 11 henkilön ryhmiin. Keväällä 2008 arvioitiin kolme, syksyllä neljä ja keväällä 2009 yksi ryhmä. Työntekijät saivat kuvaus- ja itsearviointiohjeet ennen koko prosessin alkua. Arviointiprosessi alkoi tulkkausnäytteiden keruulla. Jokaisen ryhmän työntekijät keskittyivät omalla vuorollaan tulkkausnäytteiden tallentamiseen. Kuvausajat jaettiin tasaisesti vuoden varrelle ottaen huomioon alueellinen kuvausruuhka ja tiimien työrauhan tukeminen. Vähimmillään tulkeilla oli aikaa materiaalin hankintaan neljä viikkoa ja sen jälkeen yksi viikko itsearvioinnille muun työn ohessa. Jokainen työntekijä tiesi prosessin aikataulun vuodeksi eteenpäin, joten suurin osa työntekijöistä ehti kerätä näytteitä pidemmän aikaa ja vain ensimmäisillä ryhmillä aikataulu oli tiukempi. Ryhmät muodostuivat alueellisesti ja tiimeittäin niin, että yhdeltä alueelta ja tiimistä pyrittiin ottamaan aina samaan aikaan muutamia työntekijöitä. Tulkkit pystyivät siten tukemaan toisiaan ja esimiehien osuutta arvioinnissa saatiin hallittua.

Tulkilta pyydettiin tulkkausnäytteet suomen kielestä suomalaiselle viittomakielelle (15 min) ja suomalaiselta viittomakieleltä suomen kielelle (15 min), sekä vapaa viittomakielinen kerronta (5 min). Kaiken kaikkiaan 65 tulkkiä antoi näytteitä arvioitaviksi. Kuvauksen jälkeen tulkki teki viikon aikana itsearvioinnin ja palautti aineiston esimiehelleen. Itsearvioinnissa

tulkki kirjoitti omia havaintojaan taidoistaan käyttäen hyödyksi arviointisapluunaa. Itsearviointi sai olla enimmillään kahden liuskan pituinen.

Arviointeja toteutettiin projektin aikana yhteensä 15 kertaa, jolloin käytiin läpi kerrallaan 4-6 tulkkausnäytettä molemmista kielistä. Esimies oli katsonut aineiston läpi etukäteen ja toi sen mukanaan arviointiryhmän kokoontumiseen. Tilanteessa oli varattu yhtä tulkkiä varten yksi tunti, jonka aikana katsottiin näytteet, keskusteltiin nähdystä ja tehtiin yhteinen arvio. Arviointiryhmän ulkopuolinen sihteeri kirjasi ylös kommentit ja arviointilauseet, joista koottiin lopullinen henkilöpöytäkirja. Pöytäkirjaan kirjattiin ylös fonologiasta, morfologiasta ja leksikosta, syntaktista ja tulkkauksesta löydetty hyvät ja kehitettävät osa-alueet molempien tulkkauskielten osalta, sekä yleinen teksti perusteluista eli ns. arviointilauseet, joista sai kokonaiskäsityksen arvioinnista. Näiden tekstien lisäksi pöytäkirjaan kirjattiin myös numeeriset taitotasot molemmista työkielistä.

Valmis pöytäkirja toimitettiin arviointipäivän jälkeen sapluunojen kanssa esimiehelle. Työntekijä ja esimies sopivat keskusteluajan noin viikon sisällä arvioinnin saapumisesta. Tässä keskustelussa käytiin yhdessä läpi materiaalit ja tehtiin suunnitelmat jatkoa varten. Työntekijä pystyi kysymään tarkennuksia arviointityöryhmän ratkaisuista ja sai lisävalaistusta sapluunan lyhyille merkinnöille.

Numeeriset arvioinnit ja arviointipäivämäärä päätettiin laittaa Vian käyttämään välitysohjelmaan tulkin yhteystietoihin sisäisen välityksen avuksi. Tämän lisäksi tulkki voi antaa välitykselle arviointipöytäkirjansa, jossa kerrotaan tarkemmin tulkin osaamisesta. Jatkossa arviointiin ja kehityssuunnitelmiin palataan vuosittain toistuvissa henkilökohtaisissa kehityskeskusteluissa, joissa tulkki ja esimies pohtivat kehityksen haasteita ja mahdollisuuksia, esim. työtehtävien ja koulutuksen suhteen.

Jokainen oppi jotain

Arviointitulos antoi arvokasta tietoa jokaiselle prosessissa mukana olleelle. Ensimmäistä kertaa ison ryhmän arvioinnin toteutuminen ja sen läpivienti vaati rohkeutta työnantajalta, arvioijilta sekä työntekijöiltä itseltään. Projektien toteutus oli myös taloudellisesti iso panos Vialta, koska arvi-

ointiin käytettiin huomattava määrä työtunteja ja matkapäiviä. Arviointiryhmä sai arvokasta kokemusta prosessin tekemisestä ja itse arvioinnista. Mukana olleet esimiehet saivat lisätietoa työntekijöiden suhtautumisesta omiin taitoihinsa ja motivaatiosta kehittyä. Tärkein tavoite oli kuitenkin se, että työntekijä saa palautetta tulkkausestaan ja pysähtyy analysoimaan itseään. Monille tällainen arviointi oli ensimmäinen laajempi palaute työstä koulutuksen jälkeen. Tärkeää on kuitenkin muistaa, että arviointi oli vain yhden tulkkausnäytteen perusteella tehty ja antoi kapeasti tietoa tulkin osaamisesta. Tästä huolimatta arviointi koettiin hyödylliseksi ja tarpeelliseksi. Tätä kuvaan tarkemmin artikkelin viimeisessä luvussa.

Kokemusten perusteella muokkasimme taitotasoluokitusta kuvaavaan muotoon, kehitimme arviointisapluunaa, sekä tulkeille annettuja ohjeita. Uudistettuja materiaaleja käytimme keväällä 2009, jolloin Via myi arviointia yrityksen ulkopuolelle ja jatkoi arviointityötä sisäisesti ilman ulkopuolista apua.

Koko prosessin tarkoituksena on ollut osoittaa työntekijöille, että tulkkaustyöhön kuuluu oman taidon analysointi säännöllisesti. Tulkkausta kuvataan ja sen avulla löydetään sen hetkiset kehityskohteet. Tulkkausnäytteen antaminen arvioitavaksi toimii yhtenä osana kehittymistä. Projektin loputtua toiminta jatkui keväällä 2010, jolloin arviointiin valittiin 15 tulkkiä, jotka eivät aiemmin olleet mukana prosessissa. Arvioijana toimi sama Vian työntekijä, joka oli ollut mukana laadunkehittämistyössä taitotasoluokituksen luomisesta lähtien. Toinen arvioija oli kyseessä olevan tulkin esimies. Vuonna 2011 arvioinnit muuttuivat virallisesti arkityöhön kuuluvaksi ja ne toteutetaan joka kuukausi yhdellä neljän henkilön ryhmällä. Prosessia ohjataan esimiehien kautta, mutta myös työntekijä itse voi ehdottaa näytettään arvioitavaksi. Samaa mahdollisuutta tarjotaan myös tuntityöntekijöille. Alue-esimiehen ja arvioijan lisäksi mukaan perehdytettiin toinen työntekijä arvioijaksi. Useampi arvioija voi tehdä yhteistyötä ja jakaa vastuuta niin kuin esimiehetkin pystyvät tekemään jakaen arvioinnin omien alaisten osalta.

Projektien aikana arvioinnista kerättiin palautetta niin työntekijöiltä kuin arvioijilta. Osa toiveista oli nopeammin toteutettavissa, mutta toisiin toiveisiin tarvitaan vielä tarkempaa suunnitelmaa ja valmistelutyötä.

Jatkossa arviointipäivään otetaan maksimissaan neljä molempien tulkkauskielten arviointia, jotta arvioinnin laatu päivän sisällä pysyy tasaisena. Tulkeille tehtiin tarkempi ohjeistus vapaan viittomakielisen kerronnan näytölle. Jatkossa toivottiin, että tulkattavana tekstinä käytettäisiin osittain samoja materiaaleja, jolloin vertailu olisi helpompaa ja voitaisiin keskittyä tulkkauksen vastaavuuteen ja erilaisten ratkaisujen vertailuun paremmin. Tämä vaatii kuitenkin paljon valmistelua ja mahdollisesti yhteistyötä viittomakielialan toimijoiden kanssa. Taitotason neljä ja viisi arviointiin halutaan saada lisää laajuutta ja yhtenä mahdollisuutena on pohdittu viittomakielisen palautteenantajan osuutta arvioinnissa. Teknisesti laadukkaampien näyttöiden saamiseksi henkilöstöä pitäisi kouluttaa välineiden ja ohjelmien käyttöön tai käyttää näyttöjen tuottamiseen mahdollisesti kielistudioita tai erillistä kuvaajaa.

Arvioinnista nousseita huomioita

Taitotasojen kriteerit olivat koko prosessin ajan ydinkysymys. Projektien työryhmissä keskusteltiin muun muassa siitä, mitkä ovat minimikriteerejä, voisiko jokin elementti kompensoida toisen ja missä määrin puutteita sallitaan kullakin tasolla. Laatu-projektin työryhmän laatiessa tasoja keskusteltiin, tavalla tai toisella ennako-oletuksista poikkeavista näytteistä. Havaittiin, ettei tulkin työikä ole aina suhteessa hänen taitoihinsa. Esimerkiksi vastavalmistunut tulkki saattaa olla jo tasolla kolme, kun taas pidempään työelämässä olleen tulkin taitotaso ei välttämättä vastaa hänen kokemustaan ja työikänsä. Arvioinnissa kaikki lähtevät samalta viivalta, eikä pitkä työura automaattisesti anna etumatkaa taitotasoasteikolla sijoittumisessa, vaikka pääsääntöisesti niin onkin. Pitkään työssä olleilla tulkeilla saattoi olla esimerkiksi fonologisia puutteita, joita ei pitäisi olla vasta valmistuneella tulkilla. Syntaksin puolella muun muassa lauseen viittaukset ja looginen tilankäyttö pitäisi kuulua kielen perusasioiden hallintaan. Tulkkien koulutuksessa olisikin tärkeää kiinnittää huomiota siihen, että valmistuneille tulkeilla on vahva osaaminen näissä kielen perusteissa.

Arviointiprosessin seurauksena Via järjesti myös lisäkoulutusta. Vuoden 2009 lopulta lähtien Vian oma arvioija ja esimiehet kokoontuivat yh-

teiseen koulutukseen. Kouluttajana toimi HUMAKin lehtori, joka oli ollut toisena arvioijana LATU-projektissa. Aiheena oli suomalaisen viittomakielen ilmaisutapa, josta käytämme nimitystä *kokijanäkökulma*. Tämä kielellinen ilmiö nousi tulkkausten arvioinnissa esille ja huomasimme sen vaikuttavan esimerkiksi ymmärrettävyyteen oleellisesti.¹ Ensimmäisellä koulutuksella oli tarkoitus saada arvioijien taitoa nostettua kyseisen kielellisen osa-alueen osalta. Tammikuussa 2010 järjestettiin sama koulutus laajennettuna ja tähän ryhmään kerättiin arvioijien lisäksi jokaiselta Vian toimialueelta tulkkeja, joilla tämä kielellinen taito oli arvioinnissa hallinnassa. Tarkoituksena oli syventää tietoa, saada tämä kielellinen ilmiö tietoisemmaksi kielelliseksi taidoksi ja valmentaa tulkkeja toimimaan vertaiskouluttajina.

Kevään 2010 aikana osa vertaiskouluttajista rakensi Kokijanäkökulma-koulutuspaketin, joka sisälsi teoreettisen osuuden sekä viittomakielisiä näytteitä ilmiöistä. Viittomakielinen osuus oli koottu Internetistä ja DVD-tallenteilta natiivien viittomakielisten viittomista teksteistä. Koulutuspäiviä ja niiden kertauspäiviä on järjestetty Viassa toukokuusta 2010 lähtien ja järjestetään edelleen vuoden 2011 aikana, sekä jatkossa aina tarvittaessa. Jokaisessa koulutuspäivässä on mukana vertaiskouluttajapari, josta toinen kiertää mahdollisuuksien mukaan kaikissa alueellisissa koulutuksissa ja toinen parista on alueellisesti vaihtuva. Koulutuspäivässä tutkitaan kokijanäkökulma-ilmiötä viittomakielisten ilmaisuissa ja tehdään kokeiluja sen tuottamisesta omassa viittomisessa sekä tulkkauksessa.

Työelämän ja koulutuksen vuoropuhelu ja yhteistyö saa aikaan uusia valmiuksia ja nostaa ammattilaisten uskoa omiin taitoihinsa. Yhteiset projektit voisivat myös tulevaisuudessa tuoda puolin ja toisin tietotaidon jakoa ja koulutukselle kaivattua työelämän kontaktia. Yhteistyöt voisivat tuoda myös tulkeille uuden motivaation lähteä jatkokoulutukseen ja saada näin näyttöä osaamisestaan.

1 Kokijanäkökulmaa käsitellään lähemmin Marjukka Nisulan artikkelissa *Kuvittele – käytä mielikuva*, joka julkaistaan 10.1.2012 HUMAKin verkkoartikkelisarjassa.

Lähteet

efsli.2007. Setting Quality Standards. Conference Proceedings. 14-16 September 2007. Zürich, Switzerland.

Opetushallitus 2011. Taitotasokuvaukset. Viitattu 9.2.2011. http://www.oph.fi/koulutus_ja_tutkinnot/kielitutkinnot/yleiset_kielitutkinnot/taitotasokuvaukset

RID 2007. Viitattu 23.4.2007. http://www.rid.org/education/edu_certification/index.cfm

Vian laatukäsikirja 2010. Via - arvoista toimintaan, 10.

Vian Laatu-projekti 2007. Vian laatukriteerit, päivitetty 8.4.2009.

Viittomakielialan Osuuskunta Via 2011. Viitattu 12.4.2011. <http://www.via-ok.net/tietoa-viasta/>